

УДК 378.016:78

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДОСВІДУ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Вергунова В. С.

У статті дається характеристика поняття "досвід" у філософському, психологічному та педагогічному аспектах. Розглядається специфіка досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва. Наголошено, що теоретико-методологічну основу формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва складають філософські положення щодо феномену досвіду як основи пізнання дійсності, сутності мистецтва як специфічної форми суспільної свідомості; ролі естетичного ставлення до дійсності у формуванні особистості.

Ключові слова: досвід, естетичне ставлення, досвід ціннісного ставлення до музичного мистецтва, музичне сприймання.

В статье характеризуется понятие опыта с философской, психологической и педагогической позиции. Разглядывается специфика опыта ценностного отношения к музыкальному искусству. Подчеркивается, что теоретико-методологической базой формирования определенного опыта выступают философские утверждения относительно опыта как основы познания действительности, сущности искусства как специфической формы общественного сознания; значения эстетического отношения к миру для формирования личности.

Ключевые слова: опыт, эстетическое отношение, опыт ценностного отношения к музыкальному искусству, музыкальное восприятие.

An important issue is the formation of musical pedagogy personality capable to self-improvement and self-realization in musical and educational activities. Its solution requires consideration of many components, including experience valuable attitude to music, which is actually describing the heritage of future specialist, causes lasting results of his profession.

In the philosophical aspect of the experience is defined as a complex entity, which is closely intertwined social and psychological. His acquisition is associated with a cyclical repetition of activities. In psychological aspect of experience is considered as a quality person, formed in learning, special education, a cultural and historical origins. In teaching science concept of "experience: is usually applied to the position of fixing certain material or practical application of knowledge and skills. It is emphasized that it concentrated on the idea that people should know what qualities and be able to enjoy.

When you turn to music and aesthetic activities aimed at the development of artistic and aesthetic values, it is about the experience value attitude to music which refers to a personal quality that encompasses a set of experiences, knowledge and skills that are the result of musical activities aimed at identifying and implementing musical values. Specificity definite experience is its content of essence is revealed through the concept of "value treatment".

Theoretical and methodological basis of formation of experience value attitude to music form the philosophical position on the phenomenon of the experience as the basis of understanding reality, the essence of art as a specific form of social consciousness, the nature of artistic knowledge; features aesthetic experience, the role of art in shaping personality.

Key words: experience, aesthetic attitude, experience value attitude to music, music perception.

Важливою проблемою музичної педагогіки є формування активної, відповідальної, ініціативної особистості, здатної до самовдосконалення та самореалізації у музично-освітній діяльності. Її вирішення потребує врахування багатьох чинників,

котрі сприяють становленню індивідуальності, розкриттю творчого потенціалу, активізації внутрішніх механізмів саморозвитку підростаючого покоління. До них належить, насамперед, досвід ціннісного ставлення до музичного мистецтва, який, характеризуючи власне надбання майбутнього фахівця, зумовлює стійкі результати його професійної діяльності.

У науковій літературі проблема формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва представлена багатьма напрямками. Її філософський аспект розглядається у працях Аристотеля, Г. Гегеля, В. Джеймса, В. Іванова, І. Канта, Дж. Локка, Б. Рассела, Г. Сковороди, В. Швирьова, у яких досвід характеризується як важлива складова пізнавальної та практично-перетворювальної діяльності людини. Вагомими є дослідження взаємодії людини з естетичними явищами дійсності та мистецтвом (Ю. Борев, І. Зязюн, М. Каган, Л. Левчук, В. Личкова, Н. Крилова, В. Кудін, Л. Столович, І. Шитов та ін.).

Психологічні розвідки стосуються питань становлення індивідуального досвіду особистості (К. Абульханова-Славська, Л. Божович, Л. Виготський, О. Леонт'єв, С. Максименко, А. Маслоу, К. Платонов, В. Рибалка, К. Роджерс, В. Роменець, С. Рубінштейн та ін.); формування досвіду ставлення до дійсності (І. Бех, О. Бодальов, О. Лазурський, Б. Ломов, В. М'ясищев та ін.).

У педагогічних дослідженнях окремі аспекти означеної проблеми розкриваються у працях О. Вербицької, Дж. Дьюї, В. Сєрикова, В. Сухомлинського, І. Якиманської та ін.; Т. Завадської, С. Мельничука, О. Олексюк, Н. Ничкало, Г. Падалки, Г. Шевченко, О. Щолокової та ін., присвячених питанням формування естетичного досвіду підростаючого покоління засобами мистецтва.

У музично-педагогічній літературі проблема формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва знайшла своє висвітлення у дослідженнях ціннісних пріоритетів молоді у сфері музичного мистецтва (В. Дряпіка, І. Куликова, І. Орлова, Н. Свещинська та ін.); формування досвіду музичного сприймання (Б. Асаф'єв, Є. Назайкінський, О. Ростовський, О. Рудницька та ін.). Важливими є праці, присвячені фаховій підготовці вчителя музики (Е. Абдулін, О. Апраксина, Л. Арчажникова, Д. Кабалецький, А. Козир, В. Крицький, Г. Ніколаї, О. Отич, В. Орлов, Г. Падалка, Л. Паньків, В. Ревенчук, О. Хижна, В. Шульгіна, О. Щербініна та ін.).

Однак, незважаючи на значну кількість наукових досліджень, проблема формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва в окремих працях розглядається лише частково, що пов'язується зі складністю та багатогранністю означеного феномену.

Метою статті є розгляд наукових підходів щодо сутності поняття "досвід", специфіки досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва та висвітлення теоретичних положень, які становлять методологічну основу його формування.

У *філософському аспекті* поняття "досвід" характеризується, виходячи із розгляду взаємодії людини з дійсністю. І. Зязюн стверджував, що досвід є рушійним чинником соціалізації людини і засобом розвитку її духовного світу, адже у ньому тісно переплітається соціальне та психологічне [2, с. 74].

Методологічне значення має висновок І. Зязюна про те, що досвід виступає необхідною основою діяльності і, водночас, формується у ній. "Нагромаджений досвід є результат минулої діяльності і початковий пункт діяльності наступної", – відзначав філософ [2, с. 72]. Для набуття досвіду необхідне циклічне повторення діяльності, а існування різних видів досвіду зумовлюється різноманітною діяльністю, до якої залучається індивід.

Цінними є думки І. Зязюна щодо формування досвіду. Зокрема, він вважав, що для цього слід дотримуватись таких вимог:

- об'єкт має бути знайомий людині;
- він повинен мати для реципієнта безпосередній або опосередкований життєвий інтерес;
- потрібно, щоб через нього кожна людина могла пов'язати власне життя із життям всього суспільства [2, с. 32].

У *психологічному аспекті* проблема досвіду розглядалась, виходячи з поглядів щодо його визначення як суб'єктивної психологічної реальності. На думку К. Роджерса, досвід фіксує моменти оцінювання організмом власних станів, на

основі чого здійснюється становлення особистості людини, розвиток її самості. "Швидше "Я" та особистість виникає із досвіду, чим досвід тлумачити і викривлювати, щоб відповідав уявній структурі "Я", – наголошував учений [5, с. 239].

К. Платонов підкреслював, що у структурі особистості слід виокремити чотири підструктури: спрямованість, підструктуру психічних процесів, підструктуру біопсихічних властивостей та досвід, що включає в себе знання, уміння, навички та звички. Сутністю останнього є встановлення зв'язків того, що засвоюється в процесі вправлення, із засвоєним раніше [4, с. 201]. Важливе значення має те, що досвід конкретної людини, хоча й зберігає свою неповторність, є відображенням соціально-історичного досвіду людства.

У педагогічній науці поняття "досвід" зазвичай застосовується із позиції закріплення певного матеріалу або практичного застосування знань, умінь, навичок. На думку Дж. Дьюї, застосування досвіду у навчанні дає можливість учням самим пізнати матеріал шляхом особистої участі у реальних ситуаціях. "Відбиток, який залишає власне, особисте усвідомлення, формує позицію людини набагато глибше, ніж привнесене ззовні правило про те, як має бути", – писав учений [1, с. 187]. При цьому враховуються особливості кожної дитини, без чого засвоєні знання будуть винятково символічні.

В. Сериков вважав, що досвід забезпечує розвиток смислової сфери школяра, оскільки відрізняється здатністю вибирати з інформації особистісно цінний зміст. Його набуття передбачає створення ситуацій, переживаючи які у свідомості учня відкладаються висновки із пережитого у вигляді особистісного знання [6, с. 7].

Відображаючи багату палітру взаємодії людини зі світом, досвід набуває своєрідних ознак. При включенні до естетичної діяльності, спрямованої на освоєння художньо-естетичних цінностей, йдеться про досвід ціннісного ставлення, зокрема, до музичного мистецтва. Змістове наповнення означеного досвіду зумовлює його специфіку. Це потребує характеристики таких понять, як "ставлення" та його особливого вияву – ставлення естетичного.

Ставлення як психологічний процес базується на оцінному акті, оскільки не можна ставитись до чогось, не оцінюючи одночасно предмет ставлення і сам процес ставлення. Момент оцінювання пов'язується з певною потребою суб'єкта й особливостями об'єкта, з яким він взаємодіє. Усвідомлення потреби виявляється в інтересах до певного кола явищ та породжує бажання оволодіння ними. У разі оцінювання естетичних явищ реакція особистості щодо естетичних цінностей постає як естетичне ставлення до них.

Н. Крилова підкреслювала, що естетичне ставлення є ставленням ціннісним, у якому на основі творчих здібностей поєднується діяльнісне, оцінне й емоційне вираження потреби в гармонії і красі [3, с. 36].

Важливе значення має виокремлення рівнів естетичного ставлення, які вчена визначає як: *інформаційний*, оскільки перед тим, як до чогось поставитись, людина має отримати інформацію та обрати з неї найбільш цінне; *ціннісно-орієнтаційний*, що характеризує повноту ціннісного ставлення як вияв потреб, інтересу і цілей діяльності, а також виокремлення того, заради чого людина оцінює інформацію; *нормативно-регулятивний* – від якого залежить, наскільки особа співставляє свою мисленеву й практичну діяльність з діючими у суспільстві й прийнятими нею самою естетичними нормами та критеріями оцінки; *предметно-практичний* – котрий визначає реалізацію естетичного ставлення у вигляді вербальної поведінки, творчої діяльності або спілкування з мистецтвом [3, с. 49].

Враховуючи наукові підходи щодо розуміння досвіду, специфіки естетичного ставлення до дійсності, визначимо досвід ціннісного ставлення до музичного мистецтва як складне та багатогранне явище, що є основою освоєння музичного мистецтва та зумовлює виникнення свідомого, вибіркового зв'язку з ним, ґрунтуючись на переживанні й осмисленні значущості музичних явищ; особистісну якість, що охоплює сукупність вражень, знань і вмінь, які є результатом музичної діяльності, спрямованої на виявлення і втілення музичних цінностей. Особливість означеного досвіду виявляється у його змістовому наповненні, що пов'язується із ціннісними знаннями й уявленнями, ціннісними переживаннями, здатністю виявляти, підтримувати і втілювати цінності у музичній діяльності.

Узагальнюючи наукові уявлення щодо значення і функцій досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва встановлено положення, які мають теоретичне і методологічне значення для формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва:

- розвиток людини як особистості зумовлюється її досвідом;
- досвід є не тільки передумовою певної діяльності, але й її результатом. Його набуття пов'язується із циклічним повторенням діяльності, що може мати стихійний характер або здійснюватись на основі спеціально організованих впливів (у навчанні);
- досвід ціннісного ставлення до музичного мистецтва відображає загальний і естетичний розвиток особистості;
- формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва визначається співвіднесеністю музичних творів до потреб особистості та супроводжується впливом на її емоційну сферу, що сприяє визначенню значущості музичних явищ;
- основою формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва є музично-творча діяльність;
- чим повноцінніше сприймання музичних творів, тим ефективнішим є формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва.

Отже, у науковій літературі під досвідом розуміється складне та багатогранне явище, що відображає різні аспекти людського пізнання у взаємозв'язку чуттєвого, раціонального і практичного, індивідуального та суспільно-історичного. Специфіка досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва зумовлюється особливостями розвитку естетичного ставлення до довкілля. Теоретико-методологічну основу формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва складають філософські положення щодо феномену досвіду як основи пізнання дійсності, сутності мистецтва, природи художнього пізнання; ролі музичного мистецтва у формуванні особистості. Подальшої розробки потребують дослідження принципів та закономірностей формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва, підготовки майбутніх учителів музики до організації музично-творчої діяльності дітей, спрямованої на засвоєння духовних цінностей, втілених у музичних творах.

Література

1. Дьюї Дж. Демократія і освіта / Дж. Дьюї. – К. : Академвидав, 2002. – 252 с.
2. Зязюн І. А. Естетичний досвід особи / І. А. Зязюн. – К. : Вища школа, 1976. – 176 с.
3. Крылова Н. Б. Эстетическое отношение: содержание и функции / Н. Б. Крылова. – М. : Знание, 1980. – 64 с.
4. Платонов К. К. Система психологии и теории отражения / К. К. Платонов. – М. : Наука, 1982. – 310 с.
5. Роджерс К. Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К. Р. Роджерс ; общ. ред. и предисл. Е. И. Исениной. – М. : Издательская группа "Прогресс", "Универс", 1994. – 480 с.
6. Сериков В. В. Личностно развивающее образование: мифы и реальность / В. В. Сериков // Педагогика. – 2007. – № 10. – С. 3–12.